Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)

της 19ης Νοεμβρίου 2020*

«Προδικαστική παραπομπή – Χώρος ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης – Πολιτική ασύλου – Οδηγία 2011/95/ΕΕ – Προϋποθέσεις χορήγησης του καθεστώτος πρόσφυγα – Άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας – Άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′ – Το δίκαιο της χώρας καταγωγής δεν προβλέπει το δικαίωμα αντίρρησης συνείδησης – Προστασία των προσώπων που διέφυγαν από τη χώρα καταγωγής τους μετά τη λήξη της περιόδου αναβολής στράτευσης – Άρθρο 9, παράγραφος 3 – Συσχετισμός μεταξύ των λόγων που μνημονεύονται στο άρθρο 10 της οδηγίας αυτής και της ποινικής δίωξης και επιβολής ποινής που διαλαμβάνονται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας – Απόδειξη»

Στην υπόθεση C-238/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Verwaltungsgericht Hannover (διοικητικό πρωτοδικείο Αννόβερου, Γερμανία) με απόφαση της 7ης Μαρτίου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 20 Μαρτίου 2019, στο πλαίσιο της δίκης

EZ

κατά

Bundesrepublik Deutschland,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-C. Bonichot (εισηγητή), πρόεδρο του πρώτου τμήματος, ασκούντα καθήκοντα προέδρου τμήματος, C. Toader και M. Safjan, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: E. Sharpston

γραμματέας: R. Schiano, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 5ης Μαρτίου 2020,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– ο EZ, εκπροσωπούμενος από την S. Schröder, Rechtsanwältin,

– η Bundesrepublik Deutschland, εκπροσωπούμενη από τον A. Horlamus,

– η Γερμανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον R. Kanitz,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τις S. Grünheid και M. Κοντού-Durande,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 28ης Μαΐου 2020,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, και παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας (ΕΕ 2011, L 337, σ. 9).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ του EZ, Σύρου υπηκόου, και της Bundesrepublik Deutschland (Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας) σχετικά με την απόφαση της Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Μετανάστευσης και Προσφύγων, Γερμανία) περί άρνησης χορήγησης του καθεστώτος του πρόσφυγα στον EZ.

Το νομικό πλαίσιο

Η Σύμβαση της Γενεύης

3 Κατά το άρθρο 1, Α, της Σύμβασης περί του καθεστώτος των προσφύγων, η οποία υπεγράφη στη Γενεύη στις 28 Ιουλίου 1951 [*Recueil des traités des Nations unies*, τόμος 189, σ. 150, αριθ. 2545 (1954)] και τέθηκε σε ισχύ στις 22 Απριλίου 1954, όπως συμπληρώθηκε με το πρωτόκολλο περί του καθεστώτος των προσφύγων, το οποίο συνήφθη στη Νέα Υόρκη στις 31 Ιανουαρίου 1967 και τέθηκε σε ισχύ στις 4 Οκτωβρίου 1967 (στο εξής: Σύμβαση της Γενεύης):

«Εν τη εννοία της παρούσης συμβάσεως ο όρος “πρόσφυξ” εφαρμόζεται επί:

[…]

2. παντός προσώπου όπερ συνεπεία δικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητος, κοινωνικής [ομάδος] ή πολιτικών πεποιθήσεων ευρίσκεται εκτός της χώρας της οποίας έχει την υπηκοότητα και δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να απολαύη της προστασίας της χώρας ταύτης, ή εάν μη έχον υπηκοότητα τινά και ευρισκόμενον εκτός της χώρας της προηγουμένης συνήθους αυτού διαμονής, δεν δύναται ή, λόγω του φόβου τούτου, δεν επιθυμεί να επιστρέψη εις ταύτην.

[…]»

Η οδηγία 2011/95

4 Οι αιτιολογικές σκέψεις 2, 4, 12, 24 και 29 της οδηγίας 2011/95 έχουν ως εξής:

«(2) Η κοινή πολιτική ασύλου, που περιλαμβάνει το κοινό ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του στόχου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προοδευτική εγκαθίδρυση ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης, ανοικτού σε εκείνους οι οποίοι, αναγκασμένοι από τις περιστάσεις, αναζητούν νομίμως προστασία στην Ένωση.

[…]

(4) Η σύμβαση της Γενεύης […] [αποτελεί] τον ακρογωνιαίο λίθο του διεθνούς νομικού καθεστώτος για την προστασία των προσφύγων.

[…]

(12) Κύριος στόχος της παρούσας οδηγίας είναι η διασφάλιση, αφενός, ότι τα κράτη μέλη εφαρμόζουν κοινά κριτήρια για τον προσδιορισμό των προσώπων που χρήζουν όντως διεθνούς προστασίας και, αφετέρου, ότι τα εν λόγω πρόσωπα έχουν πρόσβαση σε ελάχιστο επίπεδο παροχών σε όλα τα κράτη.

[…]

(24) Είναι αναγκαίο να θεσπισθούν κοινά κριτήρια για την αναγνώριση των αιτούντων άσυλο ως προσφύγων κατά την έννοια του άρθρου 1 της σύμβασης της Γενεύης.

[…]

(29) Μία από τις προϋποθέσεις αναγνώρισης του καθεστώτος πρόσφυγα κατά την έννοια του άρθρου 1(Α) της σύμβασης της Γενεύης έγκειται στην ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ των λόγων της δίωξης, δηλαδή η φυλή, η θρησκεία, η ιθαγένεια, οι πολιτικές πεποιθήσεις ή η ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας και των πράξεων δίωξης ή της έλλειψης προστασίας κατά παρόμοιων πράξεων.»

5 Κατά το άρθρο 2, στοιχείο δ′, ως «πρόσφυγας», για τους σκοπούς της οδηγίας αυτής, νοείται «ο υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος, συνεπεία βάσιμου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας, ευρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του και δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας […]».

6 Το άρθρο 4 της εν λόγω οδηγίας, το οποίο περιλαμβάνεται στο επιγραφόμενο «Αξιολόγηση των αιτήσεων διεθνούς προστασίας» κεφάλαιο ΙΙ της οδηγίας, ορίζει τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη μπορούν να κρίνουν ότι εναπόκειται στον αιτούντα να υποβάλει το συντομότερο δυνατόν όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησης διεθνούς προστασίας. Αποτελεί καθήκον των κρατών μελών να αξιολογούν, σε συνεργασία με τον αιτούντα, τα συναφή στοιχεία της αίτησής του.

2. Τα αναφερόμενα στην παράγραφο 1 στοιχεία συνίστανται σε δηλώσεις του αιτούντος και σε όλα τα έγγραφα που έχει ο αιτών στη διάθεσή του σχετικά με την ηλικία του, το προσωπικό του ιστορικό, συμπεριλαμβανομένου του ιστορικού των οικείων συγγενών του, την ταυτότητα, την (τις) ιθαγένεια(-ες), τη (τις) χώρα(-ες) και το (τα) μέρος(-η) προηγούμενης διαμονής του, προηγούμενες αιτήσεις ασύλου, τα δρομολόγια που ακολούθησε, τα ταξιδιωτικά του έγγραφα και τους λόγους για τους οποίους ζητεί διεθνή προστασία.

3. Η αξιολόγηση της αίτησης διεθνούς προστασίας θα πρέπει να γίνεται σε εξατομικευμένη βάση και να περιλαμβάνει τη συνεκτίμηση:

α) όλων των συναφών στοιχείων που σχετίζονται με τη χώρα καταγωγής κατά τον χρόνο λήψης απόφασης σχετικά με την αίτηση, συμπεριλαμβανομένων των νόμων και των κανονισμών στη χώρα καταγωγής και του τρόπου εφαρμογής τους·

β) των συναφών δηλώσεων και εγγράφων που υπέβαλε ο αιτών, συμπεριλαμβανομένων στοιχείων σχετικά με το εάν ο αιτών έχει ήδη ή ενδέχεται να υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη·

γ) της ατομικής κατάστασης και των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος, συμπεριλαμβανομένων παραγόντων όπως το προσωπικό ιστορικό, το φύλο και η ηλικία, ούτως ώστε να εκτιμηθεί εάν, βάσει των προσωπικών περιστάσεων του αιτούντος, οι πράξεις στις οποίες έχει ήδη ή θα μπορούσε να εκτεθεί ισοδυναμούν με δίωξη ή σοβαρή βλάβη·

δ) εάν οι δραστηριότητες του αιτούντος από τότε που εγκατέλειψε τη χώρα καταγωγής του ανελήφθησαν με αποκλειστικό ή κύριο σκοπό τη δημιουργία των απαραίτητων συνθηκών για την υποβολή αίτησης διεθνούς προστασίας, ούτως ώστε να εκτιμηθεί εάν ο ενδιαφερόμενος θα εκτεθεί, συνεπεία των εν λόγω δραστηριοτήτων, σε δίωξη ή σοβαρή βλάβη σε περίπτωση επιστροφής του στην εν λόγω χώρα·

ε) εάν θα ήταν εύλογο να αναμένεται ότι ο αιτών θα θέσει εαυτόν υπό την προστασία άλλης χώρας την ιθαγένεια της οποίας θα μπορούσε να διεκδικήσει.

4. Το γεγονός ότι ο αιτών έχει ήδη υποστεί δίωξη ή σοβαρή βλάβη ή άμεσες απειλές τέτοιας δίωξης ή βλάβης αποτελεί σοβαρή ένδειξη ότι είναι βάσιμος ο φόβος του αιτούντος ότι θα υποστεί δίωξη ή ότι διατρέχει πραγματικό κίνδυνο σοβαρής βλάβης, εκτός εάν υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για να πιστεύει κανείς ότι η εν λόγω δίωξη ή σοβαρή βλάβη δεν θα επαναληφθεί.

5. Οσάκις τα κράτη μέλη εφαρμόζουν την αρχή σύμφωνα με την οποία εναπόκειται στον αιτούντα να τεκμηριώσει την αίτηση παροχής διεθνούς προστασίας και οσάκις ορισμένες πτυχές των δηλώσεων του αιτούντος δεν τεκμηριώνονται με έγγραφα ή άλλες αποδείξεις, οι πτυχές αυτές δεν χρειάζονται επιβεβαίωση, όταν πληρούνται οι ακόλουθοι όροι:

α) ο αιτών έχει καταβάλει πραγματική προσπάθεια να τεκμηριώσει την αίτησή του·

β) έχουν υποβληθεί όλα τα συναφή στοιχεία, τα οποία έχει ο αιτών στη διάθεσή του και έχει δοθεί ικανοποιητική εξήγηση για την τυχόν έλλειψη άλλων λυσιτελών στοιχείων·

γ) οι δηλώσεις του αιτούντος θεωρούνται συνεπείς και ευλογοφανείς και δεν έρχονται σε αντίθεση με διαθέσιμα ειδικά και γενικά στοιχεία που αφορούν την περίπτωσή του·

δ) ο αιτών αιτήθηκε την παροχή διεθνούς προστασίας το νωρίτερο δυνατόν, εκτός εάν αποδείξει ότι υπήρχε σοβαρός λόγος που τον εμπόδισε να το πράξει και

ε) η γενική αξιοπιστία του αιτούντος είναι αποδεδειγμένη.»

7 Το άρθρο 9 της ίδιας οδηγίας, με τίτλο «Πράξεις δίωξης», ορίζει τα εξής:

«1. Μία πράξη για να θεωρηθεί ως πράξη δίωξης κατά την έννοια του άρθρου 1Α της σύμβασης της Γενεύης πρέπει:

α) να είναι αρκούντως σοβαρή λόγω της φύσης ή της επανάληψής της ώστε να συνιστά σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά των δικαιωμάτων από τα οποία δεν χωρεί παρέκκλιση βάσει του άρθρου 15 παράγραφος 2 της ευρωπαϊκής σύμβασης για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών[, η οποία υπεγράφη στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950]· ή

β) να αποτελεί σώρευση διαφόρων μέτρων συμπεριλαμβανομένων παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία να είναι αρκούντως σοβαρή ούτως ώστε να θίγεται ένα άτομο κατά τρόπο αντίστοιχο με τον αναφερόμενο στο στοιχείο α).

2. Οι πράξεις που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πράξεις δίωξης σύμφωνα με την παράγραφο 1 μπορούν μεταξύ άλλων να έχουν τη μορφή:

[…]

ε) ποινικής δίωξης ή επιβολής ποινής για την άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας σε σύρραξη, εάν η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας θα συμπεριλάμβανε εγκλήματα ή πράξεις που εμπίπτουν στους λόγους εξαίρεσης που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2·

[…]

3. Σύμφωνα με το άρθρο 2 στοιχείο δ) πρέπει να υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των λόγων που αναφέρονται στο άρθρο 10 και των πράξεων δίωξης όπως ορίζονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου ή της έλλειψης προστασίας κατά των πράξεων αυτών.»

8 Το άρθρο 10 της οδηγίας 2011/95 έχει ως εξής:

«1. Κατά την αξιολόγηση των λόγων της δίωξης, τα κράτη μέλη λαμβάνουν υπόψη τα ακόλουθα στοιχεία:

[…]

ε) η έννοια των πολιτικών πεποιθήσεων περιλαμβάνει, ιδίως, την υποστήριξη άποψης, ιδέας ή πεποιθήσεως επί ζητήματος που σχετίζεται με τους ενδεχόμενους φορείς δίωξης του άρθρου 6 και με τις πολιτικές ή τις μεθόδους τους, ανεξαρτήτως του εάν ο αιτών έχει εκδηλώσει εμπράκτως την εν λόγω άποψη, ιδέα ή πεποίθηση.

2. Κατά την αξιολόγηση του βασίμου του φόβου του αιτούντος ότι θα υποστεί δίωξη, δεν ασκεί επιρροή το εάν ο αιτών χαρακτηρίζεται πράγματι από το φυλετικό, θρησκευτικό, εθνικό, κοινωνικό ή πολιτικό στοιχείο, το οποίο προκαλεί τη δίωξη, υπό την προϋπόθεση ότι το χαρακτηριστικό αυτό του αποδίδεται από τον δράστη της δίωξης.»

9 Το άρθρο 12 της οδηγίας αυτής, με τίτλο «Αποκλεισμός από το καθεστώς πρόσφυγα», προβλέπει, στην παράγραφο 2, τα ακόλουθα:

«Υπήκοος τρίτης χώρας ή ανιθαγενής αποκλείεται από το καθεστώς πρόσφυγα όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι:

α) έχει διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, όπως τα εγκλήματα αυτά ορίζονται στις διεθνείς συμβάσεις που έχουν καταρτισθεί με σκοπό τη θέσπιση διατάξεων σχετικών με τα εγκλήματα αυτά·

[…]».

Το γερμανικό δίκαιο

10 Ο Asylgesetz (νόμος περί ασύλου), όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης της κύριας δίκης (στο εξής: AsylG), προβλέπει στο άρθρο 3, με τίτλο «Χορήγηση του καθεστώτος πρόσφυγα», τα εξής:

«(1) Αλλοδαπός θεωρείται πρόσφυγας κατά την έννοια της [Σύμβασης της Γενεύης] όταν

1. συνεπεία βάσιμου φόβου δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας,

2. ευρίσκεται εκτός της χώρας (χώρας καταγωγής)
   a) της οποίας έχει την ιθαγένεια και δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της εν λόγω χώρας,

[…]

(2) Ο αλλοδαπός δεν θεωρείται πρόσφυγας κατά την έννοια της παραγράφου 1 ανωτέρω όταν υπάρχουν σοβαροί λόγοι για να θεωρείται ότι

1. έχει διαπράξει έγκλημα κατά της ειρήνης, έγκλημα πολέμου ή έγκλημα κατά της ανθρωπότητας, όπως τα εγκλήματα αυτά ορίζονται στις διεθνείς συμβάσεις που έχουν καταρτισθεί με σκοπό τη θέσπιση διατάξεων σχετικών με τα εγκλήματα αυτά,

2. έχει διαπράξει, πριν γίνει δεκτός ως πρόσφυγας, σοβαρό μη πολιτικό έγκλημα εκτός του ομοσπονδιακού εδάφους, ιδίως δε σκληρή πράξη, έστω και αν έχει διαπραχθεί με υποτιθέμενο πολιτικό στόχο, ή

3. είναι ένοχος πράξεων που αντιβαίνουν προς τους σκοπούς και τις αρχές των Ηνωμένων Εθνών.

[…]»

11 Το άρθρο 3a του AsylG, με τίτλο «Πράξεις δίωξης», προβλέπει τα ακόλουθα:

«(1) Θεωρείται ως πράξη δίωξης κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, μια πράξη η οποία

1. είναι αρκούντως σοβαρή λόγω της φύσης ή της επανάληψής της ώστε να συνιστά σοβαρή παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ειδικά των δικαιωμάτων από τα οποία δεν χωρεί παρέκκλιση βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 2, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών […]· ή

2. αποτελεί σώρευση διαφόρων μέτρων, συμπεριλαμβανομένων παραβιάσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία να είναι αρκούντως σοβαρή ούτως ώστε να θίγεται ένα άτομο κατά τρόπο αντίστοιχο με τον αναφερόμενο στο σημείο 1 ανωτέρω.

(2) Οι πράξεις που μπορούν να χαρακτηρισθούν ως πράξεις δίωξης σύμφωνα με την παράγραφο 1 μπορούν μεταξύ άλλων να έχουν τη μορφή:

[…]

5. ποινικής δίωξης ή επιβολής ποινής για την άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας σε σύρραξη, εάν η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας θα συμπεριλάμβανε εγκλήματα ή πράξεις που εμπίπτουν στους λόγους εξαίρεσης που προβλέπονται στο άρθρο 3, παράγραφος 2, του παρόντος νόμου,

[…]

(3) Πρέπει να υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των λόγων δίωξης που μνημονεύονται στο άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 1, σε συνδυασμό με το άρθρο 3b, και των πράξεων που χαρακτηρίζονται ως πράξεις δίωξης κατά τις παραγράφους 1 και 2 του παρόντος άρθρου ή της έλλειψης προστασίας κατά των πράξεων αυτών.»

12 Το άρθρο 3b του AsylG, με τίτλο «Λόγοι δίωξης», ορίζει τα εξής:

«(1) Κατά την αξιολόγηση των λόγων της δίωξης σύμφωνα με το άρθρο 3, παράγραφος 1, σημείο 1, λαμβάνονται υπόψη τα ακόλουθα στοιχεία:

[…]

5. η έννοια των πολιτικών πεποιθήσεων περιλαμβάνει, ιδίως, την υποστήριξη άποψης, ιδέας ή πεποιθήσεως επί ζητήματος που σχετίζεται με τους ενδεχόμενους φορείς δίωξης του άρθρου 3c και με τις πολιτικές ή τις μεθόδους τους, ανεξαρτήτως του εάν ο αλλοδαπός έχει εκδηλώσει εμπράκτως την εν λόγω άποψη, ιδέα ή πεποίθηση.

(2) Κατά την αξιολόγηση του βασίμου του φόβου του αλλοδαπού ότι θα υποστεί δίωξη, δεν ασκεί επιρροή το εάν ο αλλοδαπός χαρακτηρίζεται πράγματι από το φυλετικό, θρησκευτικό, εθνικό, κοινωνικό ή πολιτικό στοιχείο, το οποίο προκαλεί τη δίωξη, υπό την προϋπόθεση ότι το χαρακτηριστικό αυτό του αποδίδεται από τον δράστη της δίωξης.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

13 Ο EZ, Σύρος υπήκοος, εγκατέλειψε τη χώρα του στις 6 Νοεμβρίου 2014. Αφίχθη στη Γερμανία στις 5 Σεπτεμβρίου 2015 και υπέβαλε αίτηση ασύλου στις 28 Ιανουαρίου 2016.

14 Ανέφερε ότι διέφυγε από τη Συρία τον Νοέμβριο του 2014 για να μην εκπληρώσει τη στρατιωτική του θητεία, φοβούμενος ότι θα συμμετάσχει στον εμφύλιο πόλεμο. Του είχε χορηγηθεί αναβολή στράτευσης έως τον Φεβρουάριο του 2015 προκειμένου να ολοκληρώσει τις πανεπιστημιακές του σπουδές.

15 Στις 11 Απριλίου 2017 η Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Μετανάστευσης και Προσφύγων του χορήγησε το καθεστώς επικουρικής προστασίας, αλλά απέρριψε την αίτησή του για άσυλο με την αιτιολογία ότι δεν υπέστη ο ίδιος δίωξη που να τον ώθησε στην αναχώρηση. Κατά την αρχή αυτή, ο ενδιαφερόμενος, ο οποίος απλώς διέφυγε από τον εμφύλιο πόλεμο, δεν έχει λόγο να φοβάται ότι θα

υποστεί δίωξη εάν επιστρέψει στη Συρία. Εν πάση περιπτώσει, δεν υπάρχει συσχετισμός μεταξύ της δίωξης για την οποία τρέφει φόβο και των λόγων δίωξης που μπορούν να θεμελιώσουν δικαίωμα αναγνώρισης της ιδιότητας του πρόσφυγα.

16 Την 1η Μαΐου 2017 ο EZ άσκησε προσφυγή κατά της απόφασης αυτής ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Verwaltungsgericht Hannover (διοικητικού πρωτοδικείου Αννόβερου, Γερμανία). Φρονεί κατ' ουσίαν ότι, λόγω της διαφυγής από τη χώρα καταγωγής του προκειμένου να αποφύγει την υποχρεωτική στρατιωτική του θητεία και λόγω της αίτησης ασύλου που υπέβαλε στη Γερμανία, εκτίθεται σε κίνδυνο δίωξης ο οποίος δικαιολογεί την αναγνώρισή του ως πρόσφυγα.

17 Το αιτούν δικαστήριο διαπιστώνει ότι δεν υφίσταται πάγια εθνική νομολογία όσον αφορά τις αιτήσεις ασύλου που υποβάλλουν Σύροι στρατεύσιμοι οι οποίοι διέφυγαν από τη χώρα τους για να αποφύγουν τη στρατιωτική θητεία και εκτίθενται, ως εκ τούτου, σε ποινική δίωξη και επιβολή ποινής σε περίπτωση επιστροφής στη χώρα τους.

18 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Verwaltungsgericht Hannover (διοικητικό πρωτοδικείο Αννόβερου) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχει το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε', της [οδηγίας 2011/95] την έννοια ότι η "άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας σε σύρραξη" δεν απαιτεί να έχει αρνηθεί ο ενδιαφερόμενος την εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας στο πλαίσιο θεσμοθετημένης διαδικασίας αρνήσεως, όταν το δίκαιο του κράτους καταγωγής δεν προβλέπει δικαίωμα αρνήσεως εκπληρώσεως της στρατιωτικής θητείας;

2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα 1: προστατεύει το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε', της οδηγίας [2011/95] και πρόσωπα τα οποία μετά τη λήξη της αναβολής στρατεύσεως δεν τίθενται στη διάθεση της στρατιωτικής διοικήσεως του κράτους καταγωγής και διαφεύγουν την αναγκαστική κατάταξη;

3) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα 2: έχει το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε', της [οδηγίας 2011/95] την έννοια ότι για στρατεύσιμο, ο οποίος δεν γνωρίζει τον μελλοντικό του τομέα στρατιωτικής δράσεως, η στρατιωτική θητεία άμεσα ή έμμεσα "θα συμπεριλάμβανε εγκλήματα ή πράξεις που εμπίπτουν στους λόγους εξαίρεσης που προβλέπονται στο άρθρο 12 παράγραφος 2", απλώς και μόνο διότι οι ένοπλες δυνάμεις του κράτους καταγωγής του διαπράττουν επανειλημμένα και συστηματικά τέτοια εγκλήματα ή πράξεις, χρησιμοποιώντας στρατευσίμους;

4) Έχει το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας [2011/95] την έννοια ότι και σε περίπτωση διώξεως κατά το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε', […] πρέπει σύμφωνα με το άρθρο 2, στοιχείο δ', […] να υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των λόγων που αναφέρονται στο άρθρο 10 […] και των πράξεων δ[ιώ]ξεως όπως ορίζονται στο άρθρο 9, παράγραφοι 1 και 2, […] ή της ελλείψεως προστασίας κατά των εγκλημάτων αυτών;

5) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα 4: υφίσταται ο απαιτούμενος συσχετισμός, κατά την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 3, σε συνδυασμό με το άρθρο 2, στοιχείο δ', της [οδηγίας 2011/95], μεταξύ της διώξεως λόγω ποινικής διώξεως ή επιβολής ποινής για την άρνηση εκπληρώσεως στρατιωτικής θητείας και του λόγου της διώξεως, και στην περίπτωση που η ποινική δίωξη ή η επιβολή ποινής συσχετίζονται με την άρνηση;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

19 Πρέπει να υπομνησθεί, πρώτον, ότι από τις αιτιολογικές σκέψεις 4 και 12 της οδηγίας 2011/95 προκύπτει ότι η Σύμβαση της Γενεύης αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο του διεθνούς νομικού καθεστώτος για την προστασία των προσφύγων και ότι η οδηγία αυτή εκδόθηκε, μεταξύ άλλων, προκειμένου όλα τα κράτη μέλη να εφαρμόζουν κοινά κριτήρια για τον προσδιορισμό των προσώπων που χρήζουν όντως διεθνούς προστασίας.

20 Οι διατάξεις της οδηγίας 2011/95 πρέπει, ως εκ τούτου, να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα της όλης οικονομίας και του σκοπού της, τηρουμένων της Σύμβασης της Γενεύης και των κατά το άρθρο 78, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ λοιπών συναφών συμβάσεων. Όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 16 της εν λόγω οδηγίας, κατά την ερμηνεία αυτή πρέπει επίσης να γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρβλ. απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Shepherd, C-472/13, EU:C:2015:117, σκέψη 23 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

21 Υπενθυμίζεται, δεύτερον, ότι, κατά το άρθρο 2, στοιχείο δ′, της οδηγίας 2011/95, πρόσφυγας είναι, μεταξύ άλλων, ο υπήκοος τρίτης χώρας ο οποίος ευρίσκεται εκτός της χώρας της ιθαγένειάς του «συνεπεία βάσιμου φόβου δίωξης» λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, πολιτικών πεποιθήσεων ή ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας και δεν είναι σε θέση ή, «λόγω του φόβου αυτού», δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την «προστασία» της εν λόγω χώρας. Ο υπήκοος αυτός πρέπει επομένως να αντιμετωπίζει, εξαιτίας περιστάσεων που επικρατούν στη χώρα καταγωγής του, εύλογο φόβο δίωξής του για έναν τουλάχιστον από τους πέντε λόγους που απαριθμούνται στην οδηγία αυτή και στη Σύμβαση της Γενεύης (πρβλ. απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Shepherd, C-472/13, EU:C:2015:117, σκέψη 24 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

22 Τρίτον, πρέπει να τονιστεί ότι το άρθρο 9 της οδηγίας 2011/95 ορίζει τα στοιχεία βάσει των οποίων μια πράξη μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά δίωξη κατά την έννοια του άρθρου 1, Α, της Σύμβασης της Γενεύης. Συναφώς, το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της οδηγίας αυτής διευκρινίζει ότι οι σχετικές πράξεις πρέπει να είναι αρκούντως σοβαρές λόγω της φύσης ή της επανάληψής τους ώστε να συνιστούν σοβαρή προσβολή των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, και ειδικότερα των απόλυτων δικαιωμάτων, από τα οποία δεν χωρεί παρέκκλιση βάσει του άρθρου 15, παράγραφος 2, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών. Εξάλλου, το άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο β′, της εν λόγω οδηγίας διευκρινίζει ότι ως δίωξη πρέπει να θεωρείται επίσης η σώρευση διαφόρων μέτρων, συμπεριλαμβανομένων προσβολών ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία είναι αρκούντως σοβαρή ώστε να θίγει ένα άτομο κατά τρόπο αντίστοιχο με τον αναφερόμενο στο άρθρο 9, παράγραφος 1, στοιχείο α′, της ίδιας οδηγίας. Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι, για να συνιστά μια προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων δίωξη κατά την έννοια του άρθρου 1, Α, της Σύμβασης της Γενεύης, η προσβολή αυτή πρέπει να είναι σοβαρή σε ορισμένο τουλάχιστον βαθμό (πρβλ. απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Shepherd, C-472/13, EU:C:2015:117, σκέψη 25 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

23 Τέταρτον, επισημαίνεται ότι, βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 3, στοιχεία α′ έως γ′, της οδηγίας 2011/95, κατά την εξατομικευμένη αξιολόγηση της αίτησης διεθνούς προστασίας πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλα τα συναφή στοιχεία που σχετίζονται με τη χώρα καταγωγής κατά τον χρόνο λήψης απόφασης σχετικά με την αίτηση, οι συναφείς δηλώσεις και τα συναφή έγγραφα που έχει υποβάλει ο αιτών, καθώς και η ατομική κατάσταση και οι προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος.

24 Υπό το πρίσμα των ανωτέρω σκέψεων πρέπει να ερμηνευθούν οι διατάξεις του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95, κατά τις οποίες οι πράξεις δίωξης, κατά την έννοια της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού, μπορούν μεταξύ άλλων να έχουν τη μορφή ποινικής δίωξης ή

επιβολής ποινής για την άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας σε σύρραξη εάν η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας θα συμπεριλάμβανε εγκλήματα ή πράξεις που εμπίπτουν στις ρήτρες εξαίρεσης οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής.

25 Εξάλλου, όσον αφορά την υπόθεση της κύριας δίκης, από τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι τα εγκλήματα που ενδεχομένως θα διέπραττε ο EZ ως κληρωτός στο πλαίσιο του συριακού εμφυλίου πολέμου είναι «εγκλήματα πολέμου» ή «εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας» τα οποία διαλαμβάνονται στο άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της οδηγίας 2011/95.

Επί του πρώτου και του δεύτερου προδικαστικού ερωτήματος

26 Με τα δύο πρώτα προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι απαγορεύει, όταν το δίκαιο του κράτους καταγωγής δεν προβλέπει τη δυνατότητα άρνησης εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας, να διαπιστωθεί η άρνηση αυτή σε περίπτωση κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος δεν επισημοποίησε την άρνησή του βάσει συγκεκριμένης διαδικασίας και διέφυγε από τη χώρα καταγωγής του χωρίς να παρουσιαστεί στις στρατιωτικές αρχές.

27 Σύμφωνα με το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95, οι πράξεις δίωξης στις οποίες υποστηρίζει ότι εκτίθεται το πρόσωπο που ζητεί να αναγνωριστεί ως πρόσφυγας δυνάμει της διάταξης αυτής πρέπει να οφείλονται στην άρνησή του να εκπληρώσει τη στρατιωτική θητεία. Συνεπώς, η άρνηση αυτή πρέπει να αποτελεί το μόνο μέσο που έχει στη διάθεσή του ο ενδιαφερόμενος προκειμένου να αποφύγει τη συμμετοχή του στα εγκλήματα που διαλαμβάνονται στο άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο α′, της ίδιας οδηγίας (πρβλ. απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Shepherd, C-472/13, EU:C:2015:117, σκέψη 44).

28 Επομένως, το γεγονός ότι ο αιτών την υπαγωγή του στο καθεστώς πρόσφυγα δεν έκανε χρήση της διαδικασίας που προβλέπεται για τους αρνητές στράτευσης και τους αντιρρησίες συνείδησης αποκλείει οποιαδήποτε προστασία βάσει του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95, εκτός αν ο αιτών αποδείξει ότι δεν είχε τη δυνατότητα να επιτύχει, στη συγκεκριμένη περίπτωση, την εφαρμογή καμιάς τέτοιας διαδικασίας (πρβλ. απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Shepherd, C-472/13, EU:C:2015:117, σκέψη 45).

29 Ειδικότερα, όταν η δυνατότητα άρνησης εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας δεν προβλέπεται από το δίκαιο του κράτους καταγωγής και, κατά συνέπεια, δεν υφίσταται καμία διαδικασία προς τον σκοπό αυτό, δεν μπορεί να απαιτηθεί από τον αρνητή στράτευσης να επισημοποιήσει την άρνησή του βάσει συγκεκριμένης διαδικασίας.

30 Επιπλέον, στην περίπτωση αυτή, λαμβανομένων υπόψη του παράνομου χαρακτήρα της εν λόγω άρνησης κατά το δίκαιο του κράτους καταγωγής καθώς και της ποινικής δίωξης και της επιβολής ποινής στις οποίες εκτίθεται ο αρνούμενος, δεν μπορεί ευλόγως να αναμένεται από αυτόν να έχει εκφράσει την άρνησή του ενώπιον των στρατιωτικών αρχών.

31 Ωστόσο, οι περιστάσεις αυτές δεν αρκούν για να αποδειχθεί ότι ο ενδιαφερόμενος πράγματι αρνήθηκε να εκπληρώσει τη στρατιωτική του θητεία. Σύμφωνα με το άρθρο 4, παράγραφος 3, στοιχεία α′ έως γ′, της οδηγίας 2011/95, τούτο πρέπει να αξιολογηθεί, όπως και τα λοιπά στοιχεία που προσκομίστηκαν προς στήριξη της αίτησης διεθνούς προστασίας, λαμβανομένων υπόψη όλων των συναφών στοιχείων που σχετίζονται με τη χώρα καταγωγής κατά τον χρόνο λήψης απόφασης σχετικά με την αίτηση, των συναφών δηλώσεων και εγγράφων που υπέβαλε ο αιτών καθώς και της ατομικής κατάστασης και των προσωπικών περιστάσεών του, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 23 της παρούσας απόφασης.

32 Συνεπώς, το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει, όταν το δίκαιο του κράτους καταγωγής δεν προβλέπει τη δυνατότητα άρνησης εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας, να διαπιστωθεί η άρνηση αυτή στην περίπτωση που ο ενδιαφερόμενος δεν επισημοποίησε την άρνησή του βάσει συγκεκριμένης διαδικασίας και διέφυγε από τη χώρα καταγωγής του χωρίς να παρουσιαστεί στις στρατιωτικές αρχές.

Επί του τρίτου προδικαστικού ερωτήματος

33 Με το τρίτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι, για έναν στρατεύσιμο ο οποίος αρνείται να εκπληρώσει τη στρατιωτική του θητεία σε σύρραξη αλλά δεν γνωρίζει τον μελλοντικό του τομέα στρατιωτικής δράσης, η εκπλήρωση της στρατιωτικής του θητείας θα συμπεριλάμβανε εγκλήματα ή πράξεις που διαλαμβάνονται στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής για τον λόγο και μόνον ότι οι ένοπλες δυνάμεις του κράτους καταγωγής του τελούν επανειλημμένα και συστηματικά τέτοια εγκλήματα ή πράξεις χρησιμοποιώντας στρατευσίμους.

34 Εναπόκειται αποκλειστικά στις εθνικές αρχές να εκτιμούν, υπό τον έλεγχο των δικαστηρίων, αν η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας από τον αιτούντα που ζητεί να αναγνωριστεί ως πρόσφυγας βάσει του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95 θα είχε κατ’ ανάγκην ή, τουλάχιστον, κατά πάσα πιθανότητα ως αποτέλεσμα να διαπράξει ο αιτών εγκλήματα τα οποία διαλαμβάνονται στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας (πρβλ. απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Shepherd, C-472/13, EU:C:2015:117, σκέψη 40).

35 Η εν λόγω εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών πρέπει να στηρίζεται σε ένα σύνολο ενδείξεων από τις οποίες να μπορεί να αποδειχθεί, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων της συγκεκριμένης υπόθεσης, ιδίως δε των συναφών στοιχείων που σχετίζονται με τη χώρα καταγωγής κατά τον χρόνο λήψης απόφασης σχετικά με την αίτηση καθώς και των στοιχείων που αφορούν την ατομική κατάσταση και τις προσωπικές περιστάσεις του αιτούντος, ότι η συνολική κατάσταση καθιστά ευλογοφανή τη διάπραξη των προβαλλόμενων εγκλημάτων (πρβλ. απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Shepherd, C-472/13, EU:C:2015:117, σκέψη 46).

36 Επιπλέον, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν αποκλείονται, καταρχήν, οι περιπτώσεις στις οποίες ο αιτών δεν μετέχει παρά έμμεσα μόνο στη διάπραξη των εγκλημάτων αυτών, διότι, παραδείγματος χάριν, δεν ανήκει σε ενεργά μάχιμη μονάδα, αλλά σε μονάδα διοικητικής μέριμνας ή τεχνικής υποστήριξης (πρβλ. απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2015, Shepherd, C-472/13, EU:C:2015:117, σκέψη 37).

37 Στο πλαίσιο του γενικευμένου συριακού εμφυλίου πολέμου που επικρατούσε κατά τον χρόνο λήψης της απόφασης επί της αίτησης του ενδιαφερομένου, δηλαδή τον Απρίλιο του 2017, και λαμβανομένης υπόψη, ειδικότερα, της –ευρέως τεκμηριωμένης κατά το αιτούν δικαστήριο– επαναλαμβανόμενης και συστηματικής διάπραξης εγκλημάτων πολέμου από τον συριακό στρατό, συμπεριλαμβανομένων των μονάδων που αποτελούνται από στρατευσίμους, η πιθανότητα να οδηγηθεί ένας στρατεύσιμος, ανεξαρτήτως του τομέα δράσης του, να συμμετάσχει, άμεσα ή έμμεσα, στη διάπραξη των επίμαχων εγκλημάτων φαίνεται πολύ υψηλή, στοιχείο το οποίο εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

38 Κατά συνέπεια, το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι, για έναν στρατεύσιμο ο οποίος αρνείται να εκπληρώσει τη στρατιωτική του θητεία σε σύρραξη αλλά δεν γνωρίζει τον μελλοντικό του τομέα στρατιωτικής δράσης, σε πλαίσιο γενικευμένου εμφυλίου πολέμου που χαρακτηρίζεται από την επαναλαμβανόμενη και συστηματική τέλεση εγκλημάτων ή πράξεων του άρθρου 12, παράγραφος 2, της ίδιας οδηγίας από τον στρατό με τη χρήση στρατευσίμων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας θα συμπεριλάμβανε την άμεση ή έμμεση συμμετοχή στην τέλεση τέτοιων εγκλημάτων ή πράξεων, ανεξαρτήτως του τομέα δράσης.

Επί του τέταρτου προδικαστικού ερωτήματος

39 Με το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι πρέπει να υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των λόγων που μνημονεύονται στο άρθρο 10 της οδηγίας αυτής και της ποινικής δίωξης και επιβολής ποινής που διαλαμβάνονται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε', της ίδιας οδηγίας.

40 Το ερώτημα αυτό πρέπει να απαντηθεί υπό το πρίσμα όχι μόνον του γράμματος του εν λόγω άρθρου 9, αλλά και του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται καθώς και της πρόθεσης του νομοθέτη της Ένωσης.

41 Πρώτον, από το γράμμα του άρθρου 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95 προκύπτει ότι πρέπει να υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των λόγων που μνημονεύονται στο άρθρο 10 της οδηγίας αυτής και των πράξεων δίωξης όπως ορίζονται στο άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας ή της έλλειψης προστασίας κατά των πράξεων αυτών. Το άρθρο 9, παράγραφος 2, της οδηγίας περιλαμβάνει ενδεικτικό κατάλογο πράξεων δίωξης, κατά την έννοια της παραγράφου 1 του εν λόγω άρθρου 9. Συνεπώς, η απαίτηση συσχετισμού μεταξύ των λόγων που μνημονεύονται στο άρθρο 10 και των πράξεων δίωξης κατά την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 1, ισχύει, ιδίως, για τις πράξεις δίωξης που απαριθμούνται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που διαλαμβάνονται στο στοιχείο ε' της διάταξης αυτής.

42 Δεύτερον, η ως άνω ερμηνεία είναι σύμφωνη με τον ίδιο τον ορισμό της έννοιας του «πρόσφυγα», κατά το άρθρο 2, στοιχείο δ', της οδηγίας 2011/95, δηλαδή του υπηκόου τρίτης χώρας ή του ανιθαγενούς ο οποίος έχει βάσιμο φόβο δίωξης για έναν από τους πέντε λόγους που απαριθμούνται στη διάταξη αυτή και εκτίθενται λεπτομερέστερα στο άρθρο 10 της οδηγίας και ο οποίος δεν είναι σε θέση ή, λόγω του φόβου αυτού, δεν επιθυμεί να θέσει εαυτόν υπό την προστασία της χώρας στην οποία είχε τη συνήθη διαμονή του.

43 Τρίτον, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική της σκέψη 24, η οδηγία 2011/95 αποσκοπεί στη θέσπιση κοινών κριτηρίων για την αναγνώριση του καθεστώτος πρόσφυγα κατά την έννοια της Σύμβασης της Γενεύης. Συνεπώς, σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 1, Α, σημείο 2, της ως άνω Σύμβασης, η οδηγία αυτή περιορίζει το δικαίωμα ασύλου στα πρόσωπα που έχουν βάσιμο φόβο δίωξης λόγω φυλής, θρησκείας, ιθαγένειας, ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας ή πολιτικών πεποιθήσεων, όπως προκύπτει επίσης από την αιτιολογική σκέψη 29 της οδηγίας.

44 Κατόπιν των ανωτέρω, το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι απαιτεί να υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των λόγων που μνημονεύονται στο άρθρο 10 της οδηγίας αυτής και της ποινικής δίωξης και επιβολής ποινής που διαλαμβάνονται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε', της οδηγίας.

Επί του πέμπτου προδικαστικού ερωτήματος

45 Με το πέμπτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε', σε συνδυασμό με το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95, έχει την έννοια ότι η ύπαρξη συσχετισμού μεταξύ των λόγων που μνημονεύονται στα άρθρα 2, στοιχείο δ', και 10 της οδηγίας αυτής και της ποινικής δίωξης και επιβολής ποινής για την άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας κατά το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε', της οδηγίας πρέπει να θεωρηθεί ως αποδεδειγμένη για τον λόγο και μόνον ότι η ποινική δίωξη και η επιβολή ποινής σχετίζονται με την άρνηση αυτή.

46 Καταρχάς, επισημαίνεται ότι, καθόσον αναφέρεται στην ποινική δίωξη ή επιβολή ποινής για την άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας σε σύρραξη εάν η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας θα συμπεριλάμβανε εγκλήματα ή πράξεις που εμπίπτουν στις ρήτρες εξαίρεσης οι οποίες προβλέπονται

στο άρθρο 12, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής, το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95 προσδιορίζει ορισμένες πράξεις δίωξης βάσει του λόγου της δίωξης και ο λόγος αυτός διαφέρει από εκείνους που απαριθμούνται περιοριστικά στο άρθρο 2, στοιχείο δ′, και στο άρθρο 10 της οδηγίας, δηλαδή τη φυλή, τη θρησκεία, την ιθαγένεια, τις πολιτικές πεποιθήσεις ή την ιδιότητα μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας.

47 Βεβαίως, σε πολλές περιπτώσεις, η άρνηση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας αποτελεί έκφραση πολιτικών πεποιθήσεων –είτε αυτές συνίστανται στην απόρριψη κάθε χρήσης στρατιωτικής δύναμης είτε στην αντίθεση προς την πολιτική ή τις μεθόδους των αρχών της χώρας καταγωγής–, θρησκευτικών πεποιθήσεων ή, ακόμη, είναι απόρροια της ιδιότητας μέλους ιδιαίτερης κοινωνικής ομάδας. Στις περιπτώσεις αυτές, με τους ίδιους ως άνω λόγους συνδέονται και οι πράξεις δίωξης στις οποίες μπορεί να οδηγήσει η άρνηση αυτή.

48 Ωστόσο, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 67 των προτάσεών της, οι λόγοι άρνησης εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας ενδέχεται επίσης να είναι διαφορετικοί από τους πέντε προαναφερθέντες λόγους δίωξης. Η άρνηση αυτή μπορεί, μεταξύ άλλων, να οφείλεται στον φόβο έκθεσης στους κινδύνους που συνεπάγεται η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας σε πλαίσιο ένοπλης σύρραξης.

49 Συνεπώς, εάν γινόταν δεκτό ότι η άρνηση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας υπό τις περιστάσεις του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95 σχετίζεται, σε κάθε περίπτωση, με έναν από τους πέντε λόγους δίωξης που προβλέπει η Σύμβαση της Γενεύης, τούτο θα είχε, στην πραγματικότητα, ως αποτέλεσμα να προστεθούν στους λόγους αυτούς επιπλέον λόγοι δίωξης και να επεκταθεί, κατ' αυτόν τον τρόπο, το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας σε σχέση με εκείνο της Σύμβασης της Γενεύης. Μια τέτοια ερμηνεία, όμως, θα αντέβαινε στη σαφή πρόθεση του νομοθέτη της Ένωσης να εναρμονιστεί εντός της Ένωσης η εφαρμογή του καθεστώτος του πρόσφυγα κατά την έννοια της Σύμβασης της Γενεύης, πρόθεση η οποία εκτίθεται στην αιτιολογική σκέψη 24 της εν λόγω οδηγίας.

50 Ως εκ τούτου, η ύπαρξη συσχετισμού μεταξύ τουλάχιστον ενός από τους λόγους δίωξης που μνημονεύονται στο άρθρο 10 της οδηγίας αυτής και της ποινικής δίωξης και επιβολής ποινής που διαλαμβάνονται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποδεδειγμένη ούτε, κατά συνέπεια, να εξαιρεθεί από την εξέταση την οποία διενεργούν οι εθνικές αρχές που είναι επιφορτισμένες με την αξιολόγηση της αίτησης διεθνούς προστασίας.

51 Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται από τον προβλεπόμενο στην οδηγία 2011/95 τρόπο αξιολόγησης των αιτήσεων διεθνούς προστασίας.

52 Συγκεκριμένα, η οδηγία αυτή ορίζει, στο άρθρο 4, παράγραφος 1, ότι τα κράτη μέλη μπορούν να κρίνουν ότι εναπόκειται στον αιτούντα να υποβάλει το συντομότερο δυνατόν όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησης διεθνούς προστασίας. Πάντως, οι δηλώσεις του αιτούντος διεθνή προστασία συνιστούν απλώς την αφετηρία της διεξαγόμενης από τις αρμόδιες αρχές διαδικασίας αξιολόγησης των γεγονότων και των περιστάσεων (πρβλ. απόφαση της 25ης Ιανουαρίου 2018, F, C-473/16, EU:C:2018:36, σκέψη 28). Πράγματι, η ίδια διάταξη προβλέπει ότι αποτελεί καθήκον των κρατών μελών να αξιολογούν, σε συνεργασία με τον αιτούντα διεθνή προστασία, τα συναφή στοιχεία της αίτησής του.

53 Μεταξύ, όμως, των συναφών στοιχείων που υπόκεινται στην αξιολόγηση των αρμόδιων εθνικών αρχών, το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας 2011/95 μνημονεύει «τους λόγους για τους οποίους ζητεί[ται] διεθνή[ς] προστασία», οι οποίοι περιλαμβάνουν κατ' ανάγκην και τον λόγο των διώξεων στις οποίες ο αιτών υποστηρίζει ότι εκτίθεται. Κατά συνέπεια, εάν γινόταν χωρίς εξέταση δεκτό ότι η ποινική δίωξη και η επιβολή ποινής για την άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας υπό τις περιστάσεις του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας αυτής συνδέονται με έναν από τους πέντε λόγους

δίωξης που προβλέπει η Σύμβαση της Γενεύης, τούτο θα είχε ως αποτέλεσμα να εξαιρεθεί από την αξιολόγηση των αρμόδιων αρχών ένα ουσιώδες στοιχείο των «λόγ[ων] για τους οποίους ζητεί[ται] διεθνή[ς] προστασία», αντιθέτως προς όσα προβλέπει το άρθρο 4, παράγραφος 2, της οδηγίας.

54 Εντούτοις, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι εναπόκειται στον αιτούντα διεθνή προστασία να αποδείξει τον συσχετισμό μεταξύ των λόγων που μνημονεύονται στα άρθρα 2, στοιχείο δ′, και 10 της οδηγίας 2011/95 και της ποινικής δίωξης και επιβολής ποινής στις οποίες αυτός υπόκειται λόγω της άρνησής του να εκπληρώσει τη στρατιωτική θητεία υπό τις περιστάσεις του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας.

55 Πράγματι, ένα τέτοιο βάρος απόδειξης θα ήταν αντίθετο προς τον τρόπο αξιολόγησης των αιτήσεων διεθνούς προστασίας, όπως αυτός καθορίζεται στο άρθρο 4 της οδηγίας 2011/95. Αφενός, όπως υπομνήσθηκε στη σκέψη 52 της παρούσας απόφασης, το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής επιτρέπει στα κράτη μέλη μόνο να απαιτήσουν από τον αιτούντα να «υποβάλει το συντομότερο δυνατόν όλα τα στοιχεία που απαιτούνται για την τεκμηρίωση της αίτησης διεθνούς προστασίας» και επιφορτίζει το επιληφθέν κράτος μέλος να αξιολογήσει τα συναφή στοιχεία της αίτησης. Αφετέρου, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 70 των προτάσεών της, το άρθρο 4, παράγραφος 5, της οδηγίας 2011/95 αναγνωρίζει ότι ο αιτών δεν θα είναι πάντοτε σε θέση να τεκμηριώσει την αίτησή του με έγγραφα ή άλλες αποδείξεις και απαριθμεί τις σωρευτικές προϋποθέσεις υπό τις οποίες δεν απαιτούνται τέτοιες αποδείξεις. Συναφώς, οι λόγοι άρνησης εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας και, κατά συνέπεια, οι λόγοι της ποινικής δίωξης που συνεπάγεται η άρνηση αυτή συνιστούν υποκειμενικά στοιχεία της αίτησης, των οποίων η άμεση απόδειξη ενδέχεται να είναι ιδιαίτερα δυσχερής.

56 Υπό τις συνθήκες αυτές, εναπόκειται στις αρμόδιες εθνικές αρχές να εκτιμήσουν, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων που επικαλείται ο αιτών διεθνή προστασία, το ευλογοφανές του συσχετισμού μεταξύ των λόγων που μνημονεύονται στα άρθρα 2, στοιχείο δ′, και 10 της οδηγίας 2011/95 και της ποινικής δίωξης και επιβολής ποινής στις οποίες υπόκειται ο αιτών σε περίπτωση άρνησης εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας υπό τις περιστάσεις του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας αυτής.

57 Συναφώς, τονίζεται ότι συντρέχει ισχυρό τεκμήριο ότι η άρνηση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας υπό τις περιστάσεις του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας αυτής συνδέεται με έναν από τους πέντε λόγους που μνημονεύονται στο άρθρο 10 της οδηγίας.

58 Πρώτον, καθόσον διευκρινίζεται ο λόγος των πράξεων δίωξης που μνημονεύονται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95, είναι πρόδηλο ότι ο νομοθέτης της Ένωσης δεν θέλησε να καταστήσει δυσχερέστερη την υπαγωγή των αντιρρησιών συνείδησης στο καθεστώς του πρόσφυγα θέτοντας πρόσθετη προϋπόθεση για τη χορήγηση του καθεστώτος αυτού, αλλά, αντιθέτως, έκρινε ότι ο ως άνω λόγος δίωξης συνδεόταν, κατά κανόνα, με έναν τουλάχιστον από τους πέντε λόγους δίωξης που θεμελιώνουν δικαίωμα υπαγωγής στο καθεστώς του πρόσφυγα. Πράγματι, η ειδική μνεία, στην οδηγία αυτή, των αντιρρησιών συνείδησης σε περίπτωση που η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας θα τους υποχρέωνε να διαπράξουν εγκλήματα κατά της ειρήνης, εγκλήματα πολέμου ή εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας συνάδει πλήρως με τον προβλεπόμενο στο άρθρο 12 της οδηγίας αποκλεισμό των δραστών των προαναφερθέντων εγκλημάτων από το καθεστώς του πρόσφυγα.

59 Δεύτερον, όπως ανέφερε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 75 των προτάσεών της, από την άρνηση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας, ιδίως όταν η άρνηση αυτή επισύρει βαριές κυρώσεις, είναι δυνατό να συναχθεί η ύπαρξη έντονης σύγκρουσης αξιών και πολιτικών ή θρησκευτικών πεποιθήσεων μεταξύ του ενδιαφερομένου και των αρχών της χώρας καταγωγής.

60 Τρίτον, σε πλαίσιο ένοπλης σύρραξης, ιδίως δε εμφυλίου πολέμου, και ελλείψει νόμιμης δυνατότητας απαλλαγής από τις στρατιωτικές υποχρεώσεις, είναι πολύ πιθανό η άρνηση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας να ερμηνευθεί από τις αρχές ως πράξη πολιτικής αντίθεσης, ανεξαρτήτως των τυχόν πιο περίπλοκων προσωπικών κινήτρων του ενδιαφερομένου. Το άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2011/95 ορίζει όμως ότι, «[κ]ατά την αξιολόγηση του βασίμου του φόβου του αιτούντος ότι θα υποστεί δίωξη, δεν ασκεί επιρροή το εάν ο αιτών χαρακτηρίζεται πράγματι από το φυλετικό, θρησκευτικό, εθνικό, κοινωνικό ή πολιτικό στοιχείο, το οποίο προκαλεί τη δίωξη, υπό την προϋπόθεση ότι το χαρακτηριστικό αυτό του αποδίδεται από τον δράστη της δίωξης».

61 Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, σε συνδυασμό με το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95, έχει την έννοια ότι η ύπαρξη συσχετισμού μεταξύ των λόγων που μνημονεύονται στα άρθρα 2, στοιχείο δ′, και 10 της οδηγίας αυτής και της ποινικής δίωξης και επιβολής ποινής για την άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας κατά το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποδεδειγμένη για τον λόγο και μόνον ότι η ποινική δίωξη και η επιβολή ποινής σχετίζονται με την άρνηση αυτή. Εντούτοις, συντρέχει ισχυρό τεκμήριο ότι η άρνηση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας υπό τις περιστάσεις του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της ίδιας οδηγίας συνδέεται με έναν από τους πέντε λόγους που μνημονεύονται στο άρθρο 10 της οδηγίας. Εναπόκειται στις αρμόδιες εθνικές αρχές να εξακριβώσουν, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις επίμαχες περιστάσεις, αν ο συσχετισμός αυτός είναι ευλογοφανής.

Επί των δικαστικών εξόδων

62 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (έκτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, σχετικά με τις απαιτήσεις για την αναγνώριση των υπηκόων τρίτων χωρών ή των απάτριδων ως δικαιούχων διεθνούς προστασίας, για ένα ενιαίο καθεστώς για τους πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επικουρική προστασία και για το περιεχόμενο της παρεχόμενης προστασίας, έχει την έννοια ότι δεν απαγορεύει, όταν το δίκαιο του κράτους καταγωγής δεν προβλέπει τη δυνατότητα άρνησης εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας, να διαπιστωθεί η άρνηση αυτή στην περίπτωση που ο ενδιαφερόμενος δεν επισημοποίησε την άρνησή του βάσει συγκεκριμένης διαδικασίας και διέφυγε από τη χώρα καταγωγής του χωρίς να παρουσιαστεί στις στρατιωτικές αρχές.**

2) **Το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι, για έναν στρατεύσιμο ο οποίος αρνείται να εκπληρώσει τη στρατιωτική του θητεία σε σύρραξη αλλά δεν γνωρίζει τον μελλοντικό του τομέα στρατιωτικής δράσης, σε πλαίσιο γενικευμένου εμφυλίου πολέμου που χαρακτηρίζεται από την επαναλαμβανόμενη και συστηματική τέλεση εγκλημάτων ή πράξεων του άρθρου 12, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής από τον στρατό με τη χρήση στρατευσίμων, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η εκπλήρωση της στρατιωτικής θητείας θα συμπεριλάμβανε την άμεση ή έμμεση συμμετοχή στην τέλεση τέτοιων εγκλημάτων ή πράξεων, ανεξαρτήτως του τομέα δράσης.**

3) **Το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95 έχει την έννοια ότι απαιτεί να υπάρχει συσχετισμός μεταξύ των λόγων που μνημονεύονται στο άρθρο 10 της οδηγίας αυτής και της ποινικής δίωξης και επιβολής ποινής που διαλαμβάνονται στο άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας.**

4) Το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, σε συνδυασμό με το άρθρο 9, παράγραφος 3, της οδηγίας 2011/95, έχει την έννοια ότι η ύπαρξη συσχετισμού μεταξύ των λόγων που μνημονεύονται στα άρθρα 2, στοιχείο δ′, και 10 της οδηγίας αυτής και της ποινικής δίωξης και επιβολής ποινής για την άρνηση εκπλήρωσης στρατιωτικής θητείας κατά το άρθρο 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της οδηγίας δεν μπορεί να θεωρηθεί ως αποδεδειγμένη για τον λόγο και μόνον ότι η ποινική δίωξη και η επιβολή ποινής σχετίζονται με την άρνηση αυτή. Εντούτοις, συντρέχει ισχυρό τεκμήριο ότι η άρνηση εκπλήρωσης της στρατιωτικής θητείας υπό τις περιστάσεις του άρθρου 9, παράγραφος 2, στοιχείο ε′, της ίδιας οδηγίας συνδέεται με έναν από τους πέντε λόγους που μνημονεύονται στο άρθρο 10 της οδηγίας. Εναπόκειται στις αρμόδιες εθνικές αρχές να εξακριβώσουν, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις επίμαχες περιστάσεις, αν ο συσχετισμός αυτός είναι ευλογοφανής.

(υπογραφές)